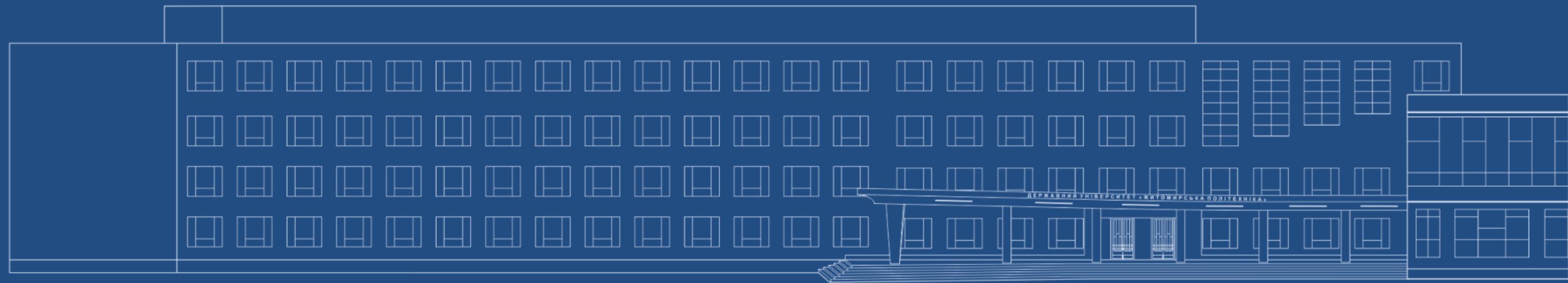

ТЕМА 3. ВИДИ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ТА ЗАГРОЗИ

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

- 1.** Класичні та сучасні підходи до класифікації національних інтересів.
- 2.** Теоретичні межі поділу національних інтересів: безпековий, економічний, соціальний, інформаційний виміри.
- 3.** Стратегічні, тактичні та ситуативні національні інтереси.
- 4.** Ієрархія національних інтересів та проблема пріоритетності.
- 5.** Загрози національним інтересам та їх динаміка.
- 6.** Трансформація національних інтересів в умовах глобалізації та гібридних загроз

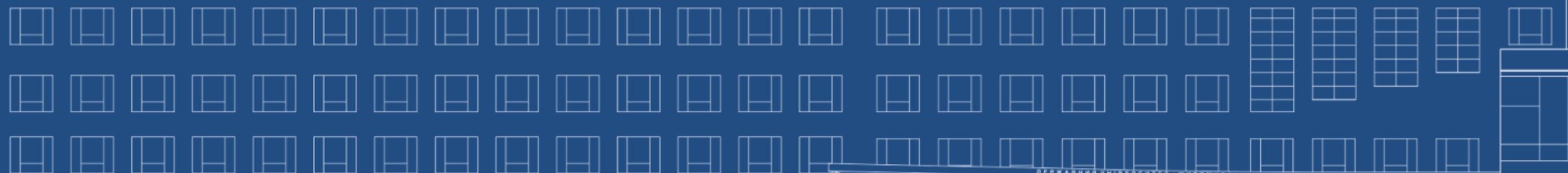
ПИТАННЯ

- 1 Чи готова чинна правова система протидіяти загрозам, які не мають чітко вираженої фізичної агресії (гідридним загрозам, наприклад)?
- 2 За якими критеріями, на Вашу думку, доцільніше класифікувати національні інтереси?
- 3 Чи повинен законодавець ієрархізувати національні інтереси?
- 4 Чи має класифікація національних інтересів правове значення, чи вона є лише аналітичним інструментом?
- 5 Чи існують «вічні» національні інтереси, чи їх перелік динамічний?
- 6 Чи може, на вашу думку, ієрархія інтересів виправдовувати нівелювання базових свобод?
- 7 Які критерії, на Ваш погляд, дозволяють називати інтерес «стратегічним»? Чи є це юридичним терміном чи лише політичною метафорою?
- 8 Де проходить правова межа між «небезпекою» (ризиком) та «загрозою» національним інтересам?»

КЛАСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЖЕ БУТИ:

- методологічним інструментом, який має теоретичне та практичне значення;
- визначає ієрархію інтересів у різних історичних і геополітичних умовах;
- дозволяє структурувати об'єкти правового захисту;
- формує основу для стратегій національної безпеки;
- визначає сфери та межі державної політики та визначає рівень необхідності державного втручання;
- слугує критерієм пропорційності правових обмежень;
- дозволяє розподіляти ресурси відповідно до пріоритетності інтересів;
- забезпечує узгодженість між внутрішньою та зовнішньою політикою;
- сприяє формуванню довгострокового стратегічного планування.

- **Чи можна систематизувати завдання, які стоять перед класифікацією національних інтересів?**
- **Проаналізуйте наведений перелік та наведіть переконливі аргументи щодо його скорочення чи розширення?**
- **Яке з цих завдань є критично важливим для Вас?**

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ КЛАСИЧНИХ ПІДХОДІВ

Класичні підходи (реалізм, неореалізм) базуються на традиційному розумінні держави як єдиного суб'єкта міжнародної політики.

Державоцентризм

→ Головним і унітарним актором є держава; інтереси окремих груп чи громадян вважаються другорядними порівняно з виживанням нації.

Сила та влада як мірило

→ Національний інтерес визначається через призму матеріальної сили (насамперед військової та економічної).

Жорстка ієрархічність

→ Поділ на чіткі рівні залежно від інтенсивності загрози (наприклад, модель Томаса Робінсона або Комісії США):

- *Життєво важливі (Vital)* (територіальна цілісність та суверенітет, заради яких держава готова до війни).
- *Другорядні/периферійні.* (питання, що впливають на престиж чи добробут, але не загрожують існуванню).

Об'єктивність та стабільність

→ Інтереси розглядаються як об'єктивні константи, що впливають із геополітичного положення та ресурсного потенціалу держави.

За ознакою часу. Поділяються на постійні (довгострокові, змінюються повільно) та мінливі(варіативні, залежать від обставин чи ідеології лідерів) інтереси.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ (ЛІБЕРАЛІЗМ, КОНСТРУКТИВІЗМ, ЦИФРОВА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА) ВРАХОВУЮТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЮ, РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ ТА РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ АКТОРІВ.

Багатовимірність та «плаваючий зміст»

Національний інтерес сприймається як «плаваючий означувач» (floating signifier) – термін, що не має фіксованого змісту і наповнюється значеннями залежно від історичного та ідеологічного контексту.

Цифрова суверенність та технологічні профілі

Класифікація держав залежно від їхнього місця у глобальному технологічному ланцюжку: виробники (Producer) – створюють технології та стандарти; власники (Owner) – володіють інфраструктурою; користувачі (User) – повністю залежать від імпорту.

Екоцентризм проти антропоцентризму

В екологічній безпеці інтереси класифікуються за спрямованістю: антропоцентричні (природа захищається лише заради потреб людини) та екоцентричні (визнання внутрішньої цінності екосистем, що стоїть вище за державні кордони).

Резілієнтність (стійкість)

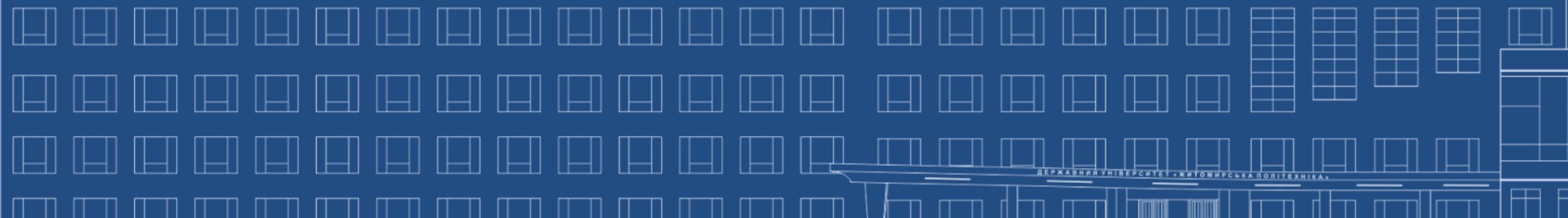
Перехід від класичної оборони до захисту стійкості критичної інфраструктури (фінансової, енергетичної, цифрової) як умови економічного зростання.

Соціальна конструктивність

Інтереси визначаються не лише матеріально, а й через ідентичність держави та міжнародні норми («ким ми себе вважаємо у світі»).

Багаторівневість аналізу

Класифікація охоплює рівні від індивідуального (психологія лідерів) та внутрішньодержавного до транснаціонального та глобального.

Теоретичні межі поділу національних інтересів: безпековий, економічний, соціальний, інформаційний виміри

Вимір	Характеристика	Правова межа	Ключовий інтерес
Безпековий (оборонно-політичний) вимір	Фундаментальний рівень, спрямований на захист державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу	Визначається через здатність держави до самооборони та ефективність функціонування сектору безпеки.	Гарантування фізичного існування нації та захист від зовнішньої збройної агресії
Економічний вимір (фундамент стійкості)	Забезпечення самодостатності та конкурентоспроможності національної економіки.	Встановлюється через захист права власності, недопущення критичної залежності від імпорту ресурсів та підтримання фінансової стабільності	Економічний суверенітет та здатність фінансувати інші потреби безпеки.
Соціальний (гуманітарний) вимір	Відтворення людського капіталу, збереження ідентичності та соціальної злагоди.	Визначається рівнем дотримання конституційних стандартів життя, охорони здоров'я та доступу до освіти.	Збереження генофонду нації та соціальна стійкість перед внутрішніми кризами.
Інформаційний вимір (сучасний фронтір)	Захист інформаційного простору від маніпуляцій, кіберзагроз та пропаганди	Проходить по лінії балансу між свободою слова та захистом державної таємниці й когнітивної безпеки громадян	Суверенітет в цифровому просторі та стійкість суспільної свідомості до гібридних впливів.

У якому з вимірів (інформаційному чи економічному) правове регулювання є найбільш складним з точки зору дотримання балансу між приватним інтересом та національною безпекою?

Стратегічні національні інтереси

фундамент державного буття, що визначає місце країни у світовій системі.

- Формуються протягом тривалого історичного часу та тісно пов'язані зі стратегічною культурою нації – системою ідеалів та моделей поведінки.
- Виконують роль «полярної зірки» для державної політики, забезпечують суспільний консенсус щодо цілей та загроз.

Приклади для України (групова робота)

Загрози: Визначення інтересів із «Дельфійською неоднозначністю» (надто широко), що перетворює їх на порожні гасла, які не спрямовують реальну політику.

Питання

Який рівень, на Вашу думку, визначальний для ефективності держави?

Тактичні (оперативні) національні інтереси

інструментарій, який використовується для досягнення стратегічних цілей.

- Якщо стратегія визначає «що» має бути зроблено, то – «як» саме це реалізувати в конкретних умовах.
- Тактичні інтереси зазвичай зникають після досягнення конкретної оперативної мети або докорінної зміни ситуації.

Приклади для України (групова робота)

Ситуативні національні інтереси

виникають спонтанно як реакція на непередбачувані події або кризи.

- Ключовий фактор успіху на цьому рівні, що передбачає здатність розуміти поточний стан подій та прогнозувати їхній розвиток.
- Кризовий менеджмент (евакуація громадян, реакція на катастрофи), протидія раптовим інформаційним атакам.
- Ситуативні рішення можуть суперечити стратегічним інтересам.

Приклади (групова робота)

ІЄРАРХІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Життєво важливі інтереси

- Забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та фізичне виживання населення. Не підлягають компромісу; для їх захисту держава готова застосувати збройну силу.

Критичні (стратегічні) інтереси

- Стосуються стабільності економіки, енергетичної безпеки та регіональної стабільності.

Другорядні інтереси

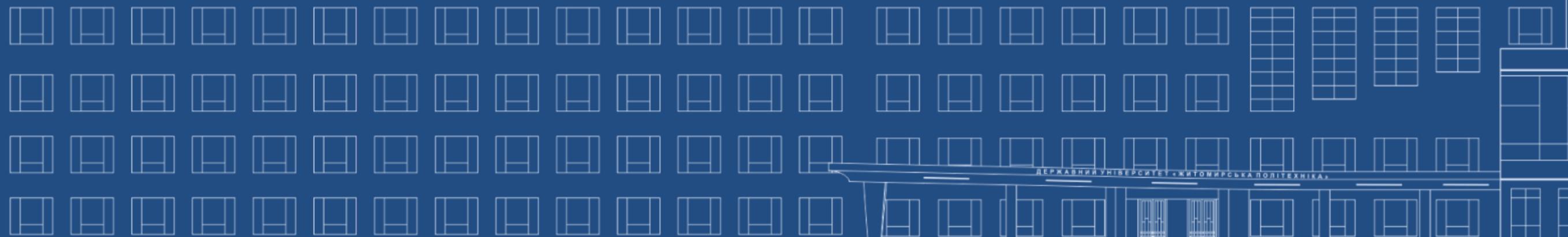
- Гуманітарне співробітництво, культурний імідж, підтримка окремих міжнародних ініціатив.

Чи погоджуєтесь Ви з такою ієрархією національних інтересів?

СУЧАСНА ІЄРАРХІЯ НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ (ВІДПОВІДНО ДО СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (2020 Р.):

- Відстоювання незалежності та державного суверенітету.
- Відновлення територіальної цілісності у міжнародно визнаних кордонах.
- Суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу.
- Захист прав, свобод і законних інтересів громадян.
- Європейська та євроатлантична інтеграція.

**ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП УКРАЇНСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ –
«БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – БЕЗПЕКА КРАЇНИ»,
ДЕ ЛЮДИНА ТА ЇЇ ПРАВА Є НАЙВИЩОЮ ЦІННІСТЮ.**

ПРОБЛЕМА ПРІОРИТЕТНОСТІ: ГЛОБАЛЬНІ КЕЙСИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Держави змушені проводити «стратегічну ревізію» своїх інтересів у відповідь на нові загрози:

- **США:** рух «пріоритезаторів» закликає зосередити обмежені ресурси на головній загрозі – Китаї, розглядаючи Росію як «керовану загрозу» для Європи.
- **Німеччина:** оголосила про *Zeitenwende* (історичний злам) після вторгнення РФ в Україну, переставивши безпеку та обороноздатність вище за економічну вигоду від енергоносіїв.
- **Китай:** за Сі Цзіньпіна відбувся зсув від «економічного розвитку» до «політичної безпеки» (збереження влади КПК) як абсолютного пріоритету.

НОВІ ЧИННИКИ В ІЄРАРХІЇ ІНТЕРЕСІВ

Сучасна ієрархія інтересів доповнюється «помножувачами загроз»:

- **Кліматична безпека:** впливає на військову інфраструктуру та створює нові геополітичні конфлікти за ресурси.
- **Пандемії (COVID-19):** змушують держави переглядати інтереси у бік «стратегічної автономії» в медицині та біобезпеці

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ ТА ЇХ ДИНАМІКА

Еволюція та генезис

- **До 2018 р.** – загрози розглядалися переважно через призму внутрішньої нестабільності – корупції, тінізації економіки та регіонального сепаратизму.
- **2018-2023 рр.** – пріоритетом стала відсіч прямої воєнної агресії та інтеграція до НАТО/ЄС.
- **2024 р.** – на перший план вийшла стійкість критичної інфраструктури, цифрова суверенність та протидія новітнім технологічним викликам, таким як ШІ-дезінформація та кібервійни.

Технологічні та інформаційні загрози

- **Штучний інтелект (ШІ):** дезінформація стала інструментом стратегічного впливу.
- Використання повних та часткових **дівфейків** для дестабілізації управління та дискредитації ЗСУ. Особливо небезпечним є «отруєння» ШІ-інструментів (poisoning AI tools), коли пропаганда вноситься у навчальні вибірки нейромереж для довготривалого викривлення фактів.
- **Кіберзагрози:** 75% громадян стурбовані кіберризиками. Основною вразливістю стали пристрої Інтернету речей (IoT), які використовуються для координації масованих атак на критичну інфраструктуру.
- **Енергетичні** загрози
- **Економічні** ризики.

Динаміка воєнних та геополітичних загроз

Сучасна воєнна загроза трансформувалася з лінійної конфронтації у складну багатосферну війну.

Ключові аспекти:

Зовнішні загрози діють як поєднання явних воєнних та таємних невоєнних методів для досягнення кумулятивного ефекту.

Основними загрозами є конкуренція великих держав, геополітична нестабільність та ризики використання зброї масового знищення.

В умовах воєнного стану загрози набувають максимальної інтенсивності, оскільки під ударом опиняється саме існування держави. Це вимагає мобілізаційної моделі управління та звуження сфери приватної свободи на користь безпеки.

Внутрішні соціально-економічні загрози

Внутрішні загрози залишаються критичними для стійкості нації: Демографічна криза: еміграція фахівців та молоді («відтік мізків») підриває людський та воєнний потенціал країни.

Економічна деструкція: тінізація економіки, корупція в органах влади та переважання корпоративних інтересів над національними залишаються фундаментальними вразливостями.

Екологія та клімат: наслідки Чорнобильської катастрофи та бойових дій поєднуються з новими – зміною клімату, що впливає на продовольчу безпеку.

КЛЮЧОВІ ВИМІРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ

Економічний вимір:

- Держави втрачають повний контроль над внутрішньою економічною політикою через вимоги СОТ, МВФ та Світового банку.
- Виникає «гонка на дно»: щоб залучити іноземні інвестиції, держави змушені знижувати соціальні стандарти та податки, що часто суперечить інтересам власного населення.
- Транснаціональні корпорації (ТНК) стають квазі-суверенними акторами, здатними впливати на законодавство держав.

Цифровий та технологічний вимір:

- Цифровий суверенітет стає критичним компонентом національного інтересу. Контроль над даними, алгоритмами та хмарною інфраструктурою визначає геополітичну потужність.
- Технологічні гіганти (Big Tech) функціонують як quasi-держави, встановлюючи власні правила («закони») у цифрових просторах.
- Інформаційна вразливість: поширення фейкових новин та алгоритмічне маніпулювання підривають внутрішню стабільність і довіру до інститутів.

Безпековий вимір (Гібридизація):

- Кордони між війною та миром розмиваються. Міжнародні відносини перетворюються на «арену безперервної конкуренції».
- Національний інтерес зміщується від простої військової оборони до концепції всеосяжної стійкості (resilience).
- Використання асиметричних інструментів: енергетичний шантаж, кібератаки, дезінформація та інструменталізація міграції.

Нові моделі суверенітету

У відповідь на виклики глобалізації держави переходять до нових форм реалізації інтересів:

- **Пул суверенітету** (Pooled Sovereignty): добровільне делегування повноважень наднаціональним структурам (наприклад, ЄС) для посилення колективного впливу.
- **Адаптивний суверенітет**: здатність держави Assertionsasserting національних пріоритетів через конструктивну участь у глобальному управлінні.
- **Багатошаровий суверенітет**: визнання того, що влада розподілена між локальним, національним, регіональним та глобальним рівнями.

1. Khan, E. M. (2022). National Interest: A Contextual Perspective. NDU Monograph, NSP-II 4, 6.
2. Allison, G. T., & Blackwill, R. (1998). America's National Interests. Office of Justice Programs 7.
3. Shoker, A. (2022). Digital Sovereignty Strategies for Every Nation. Applied Cybersecurity & Internet Governance 8, 9.
4. Khan, M. R. (2016). Climate Change, Adaptation and International Relations Theory. Global Policy Journal 10, 11.
5. Faotto, A. (2019). Environmentalism in IR Theory. Atlas Institute for International Affairs 12, 13.
6. Caraccilo, D. J. (1997). Measuring A Nation's Vital Interest: Establishing Benchmarks to Gauge the Level of Crisis Importance. Air University 14.
7. Ogo, N. C., Nwokike, K. I., & Mbam, N. M. (2024). National Interest in International Relations: Whose Interest?. Ideal International Journal 15, 16.
8. Miskel, J. F. (2002). National Interests—Grand Purposes or Catchphrases?. Naval War College Review 19, 20.
9. Wu, C. C. H. (2017). Understanding the Structures and Contents of National Interests: An Analysis of Structural Equation Modeling. The Korean Journal of International Studies 21, 22.
10. Медвідь, Ф. (2017). Національна безпека і національні інтереси України в глобалізованому світі. Вісник Львівського університету. Серія історична 25.
11. Літвін, Л. А. (2017). Теоретичні засади дослідження національних інтересів. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Сер.: Політичні науки 26.
12. Your Article Library. National Interest: Meaning, Components and Methods 27.
13. Wikipedia. International relations theory 28, 29.
14. Norwich University. Key Theories of International Relations 30, 31.
15. Аналітичний матеріал: Класичні та сучасні підходи до класифікації національних інтересів: теоретична еволюція та стратегічні пріоритети 32.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- 1** Розробити класифікацію національних інтересів із урахуванням сучасних безпекових викликів.
- 2** Підготувати аналітичну записку щодо ієрархії національних інтересів і проблеми їх пріоритетності.
- 3** Проаналізувати трансформацію національних інтересів в умовах глобалізації та гібридних загроз